

KAROLINA MIHANOVIĆ
(1847—1895)

REPRODUKCIJE TB. XXXIV i XXXV

Problem žene slikarice u XIX stoljeću tek je dodirnut u našoj historiji umjetnosti. Obraćena je pažnja na nekoliko izuzetnih pojava, napisana je jedna monografija i na tome je i ostalo.¹ Vrijeme u stalnome odmicanju nanosi zaborav, briše sjećanja. Slike nestaju negdje zaboravljene, a negdje nemarom ništene. Izvorni dokumenti propadaju, usmena se predaja gasi i vremenom izobličuje, pa se umjetnički inventar naše nedavne prošlosti sve teže može rekonstruirati.

Nekoliko žena iz hrvatskih obitelji prošlog stoljeća posvetilo je slikarstvu dio svoga vremena, a i života. Vrijedno je da se ti napori i pokušaji prouče i osvijetle. Rezultati neće biti ni veliki niti senzacionalni u relacijama jedne Berthe Morisson ili Suzanne Valadon, no bit će to plodovi koji su dozrijevali u podneblju naših prilika kada ni u slikarstvu nisu bile jasno povučene granice između umjetnosti i diletantizma.

U krugu tih naših slikarica izrazita je pojava Karoline Mihanović. Tko je zapravo Karolina Mihanović? Što nam je od nje preostalo?

»Autoportret« iz Moderne galerije Jugoslavenske akademije jedino je djelo koje nas povezuje uz njezino ime. Autoportret je u slikarstvu ono što je autobiografija u literaturi — ogledalo u kome umjetnik gleda sebe a i daje sebe. Tako smo zamisljali da je u vlažnom svjetlucavom pogledu »Autoportreta« sagorijevala senzibilnost Karoline Mihanović. Taj portret slikan ne samo zahvaljujući talentu već i stanovitom dobrom poznavanju zanata nije mogao biti usamljena pojava. Moralo je dosta toga prethoditi, a i slijediti iza toga.

Emil Laszowski zabilježio je 1925. godine nekoliko njezinih radova², no gdje li se danas nalaze? Podaci? Ono malo što je o njoj objavljeno vrlo je

¹ Jedino je monografski obrađena Slava Raškaj (*Matko Peić*), no ona zapravo prelazi u XX stoljeće te pripada slikarskom krugu koji djeluje na prijelomu stoljeća.

² E. Laszowski: *Dragica Mihanović, »Znameniti i zaslužni Hrvati«*, Zagreb, 1925, str. 188.

oskudno iako se uvijek isticala njezina darovitost³. Činilo se da su sva traganja uzaludna dok jedan susret nije pomogao da se unese malo više svijetla o ličnosti Karoline Mihanović. Zahvaljujući dr. Zdenki Marković, pružila mi se mogućnost izravnog kontakta s nećakinjom Karoline Mihanović, a sestrom Roberta Frangeša, gospođom *Elvirom Pössl* koja živi u Beču.⁴ Tim putem dobila sam autentične i dragocjene podatke.

Ti prvi autentični podaci donijeli su izvjesno razočaranje jer — sudeći po njima — »Autoportret« Karoline Mihanović ne predstavlja našu slikaricu već njezinu sestru *Sidoniju*. Kao potvrdu tome gđa Elvira Pössl uklopila je dvije fotografije iz obiteljskog albuma. Na poleđini fotografije snimljene 1867. godine u Budimpešti, koja predstavlja Karolinu Mihanović, napisana je vlastoručno posveta sestri *Isabelli Frangeš*. Posveta je datirana 4. II 1867. godine.⁵

Na poleđini druge fotografije snimljene u Beču zapisano je *Sidonia Göpp*, geb. *Mihanović* (1843—1878). Evo prijevoda odlomka iz popratnog pisma: »Slika koja se nalazi u Zagrebu, u Galeriji, ne predstavlja Lini već njezinu stariju sestru *Sidi* udatu za poručnika *Göppa*.«⁶ Zatim dalje: »... uporedite fotografije s portretom. Lini ima usko i nježno lice, gracilan stas, sve na njoj upućuje na duboku osjećajnost. Molim, uporedite fotografiju njezine

³ *LJ. Babić*: *Umjetnost kod Hrvata*, Zagreb, 1943, str. 40—41. i »*Jutarnji list*« od 25. III 1943: »Sto godina hrvatske umjetnosti u Jugoslavenskoj akademiji, 1934.«

⁴ Ovom prilikom izražavam osobitu zahvalnost dr. Zdenki Marković i gđi *Elviri Pössl-Frangeš*.

⁵ Na poleđini fotografije zapisana je posveta finim, elegantnim rukopisom: »*Meiner lieben Schwester Isabella Frangeš von ihrer zärtlichen Schwester Lini 1/2 867.*«

⁶ Iz pisma *E. Pössl* od 22. V 1957: »*Das Bild welches in Zagreb in der Galerie hängt, ist nich Lini, sondern ihre älteste Schwester Sidi, verheiratet mit Lieutenant Göpp.*«

sestre...⁷ Dodati ću još jednu fotografiju Karoline iz starog albuma graničarske oficirske obitelji Draženovića. I ta je fotografija vlastoručno potpisana s posvetom gđi Hermine Draženović,⁸ a fotografija bez posvete i potpisa slična je liku iz Moderne galerije.⁹ Iako među tim likovima postoji izvjesna familijarna sličnost, ipak se po tim fotografijama mogu razlučiti dva tipa žena: nježni i gracilni lik Karoline te odrešitiji i, rekla bih, rasniji lik njezine sestre Sidonije.

»Autoportret« je u toku vremena postao pojam slikaričine umjetnosti. Trebalo bi sada odvojiti taj portret od njezine ličnosti, reinkarnirati ga u drugu, a Karolinu zamisliti u izmijenjenom odnosu; on nije više kao ogledalo vlastite ličnosti već jedino produkt njena stvaralaštva.

Karolina Mihanović rođena je u Jablancu 1847. godine kao treća kćerka kapetana *Franje pl. Mihanovića* i *Jozefine* rođene barunice *Masek* od Maasburga. Karolinu je posvojila njezina tetka, očeva sestra, udata za bogata veleposjednika Szatmarija u Temišvaru, te je Lini — tako su svi nazivali Karolinu — kod nje provela djetinjstvo i djevojaštvo. Pohađala je samostansku djevojačku školu gdje je zarana uočen njezin slikarski talent. Po završetku škole, u pratnji svoje tetke, odlazi u Veneciju. Njezino je slikarsko obrazovanje sasvim ozbiljno shvatila najbliža okolina povjerivši Karolinin umjetnički odgoj *Gianu Francescu Locatelliju* tada prilično uvaženom slikaru u Veneciji.¹⁰ Poslije dvije godine boravka i ozbiljnog studiranja i doživljavanja Venecije Karolina se s tetkom vraća u Temišvar.¹¹

⁷ »... Was das Bild in der Galerie betrifft, so bitte, vergleichen Sie die Photographie mit dem Portrait. Lini hat ein schmales, sanftes Gesicht, eine zarte Gestalt, alles deutet auf tiefe Empfindungsfähigkeit. Ich schicke ein Bild ihrer Schwester Sidi. Bitte, vergleichen Sie, wenn es darstellen kann.«
Iz pisma E. Pössl, od 31. V. 1957.

⁸ Frau Hermine von Drazenović
Ogulin

von ihrer sie hochschätzenden Lini Szivesy
27.-I. 1867.

⁹ Za obje fotografije zahvalna sam prof. Slavi Kapetanić.

¹⁰ *Gian Francesco Locatelli* (1810—1882) đak Venecijanske akademije, inspiriraju ga stari slikari, osobito Veronese. Posvetio se žanru i historijskom slikarstvu te portretu. Izlagao je u Rimu, Napulju, Milanu, Torinu... *Comaducci: I pittori Italiani dell'Ottocento* — *Dizionario critico e documentario*. Milano. U posljednje vrijeme neki muzeji i galerije u Veneciji otkupljuju njegove radove.

¹¹ Iako ne posjedujem nikakav konkretni datum, ipak se ne bih mogla složiti s mišljenjem Laszowskog (v. bilješku 2) da je Karolina Mihanović već 1858. g., sa 11 godina, pošla na školovanje u Veneciju »... na umjet. akad. prof. Locatelli-a...« Da li je time mislio reći u privatnu školu kod prof. Locatellija ili u

U Temišvaru je upoznala graditelja arhitekta *Heinricha Herzla*. Iz tog poznanstva nastala je ljubav koja je toliko zanjela Lini, da je uza sve prijetnje razbaštinjenja ostala uporna u svojoj odluci da tu ljubav sačuva.¹² Napustila je dom Szatmarija, a time i bogatstvo, te je pošla u Bjelovar gdje je tada službovao njezin otac kao viši oficir.

Njezin zaručnik, koji je bio Židov, pređe na katolicizam te je svoje ime pomadario u *Szivesy*. Vjenčali su se potkraj 1866. ili početkom 1867. godine.¹³ Iz tog vremena potječe i fotografija upućena sa posvetom sestri *Isabelli Frangeš*. Živjela je u Budimpešti u vrlo udobnim i sređenim prilikama, a kada je arhitekt *Heinrich Szivesy* gradio palaču *Jockey-kluba* u Beču, cijela se obitelj tamo preselila.

Upravo u to vrijeme dolazi u Beč (1889) na studije sedamnaestogodišnji *Robert Frangeš*,¹⁴ sin njezine sestre. Mladi je *Frangeš* nalazio mnogo razumijevanja i topline u njezinu domu. Osobito ga je oduševljavao način na koji je ona umjela djeci tako divno pričati priče.

Po završetku gradnje *Jockey-kluba* ponovo se obitelj *Szivesy* vraća u Peštu.

Teški udarac bila je smrt najstarije kćerke *Belle* koja je u dvadesetoj godini umrla od tuberkuloze na *Margaretskom otoku* u *Budimpešti*.¹⁵ Zatim, jedne zime, oko Nove godine, naglo je umro i *Heinrich Szivesy*. *Karolina* je ostala bespomoćna. Trebalo je da odgoji još petoro djece, a čini se po svemu da su se njezine financijske prilike nakon muževe smrti naglo promijenile.

Najstariji sin *Robert* bio je tada žurnalist u *Parizu*, a drugi sin *Heinrich* liječnik u *Bruxellesu*. *Ka-*

Akademiju kod prof. *Locatellija*? Doduše, *Accademia di Belle Arti* u Veneciji primala je čak u *Pripravni tečaj* pod uvjetom »... di saper leggere e scrivere, avere dodici anni, pagare una tassa annua...« itd. (*Elena Bassi: La R. Accademia di Belle Arti di Venezia*, Firenze, 1941, str. 56.) Zbog toga sam i pregledala nekoliko godišta *Registra* u Akademiji, no nigdje nisam naišla na ime *Karoline Mihanović*. Isto tako nisam u suvremenoj zagrebačkoj štampi mogla naći potvrdu zapisa *Laszowskoga* da je *Karolina Mihanović* izlagala već 1862. godine u *Zagrebu*.

¹² *Karolinina* tetka ostavila je oporučno cijelo svoje imanje *temišvarskom samostanu* s time da se uvijek jedna mlada djevojka iz obitelji *Mihanović* u njemu besplatno odgaja. (Iz pisma E. Pössl od 22. V 1957.)

¹³ Fotografija *Karoline* udate *Szivesy* iz *Budimpešte* potječe od 27. I. 1867. *Elvira Pössl* u pismu od 22. V 1957. bilježi o datumu vjenčanja: »... ich glaube es war 1867.« Po tome se može zaključiti da je vjenčanje objavljeno prvih dana siječnja 1867. ili potkraj 1866. godine.

¹⁴ *Robert Frangeš* dolazi u Beč na studije 1889. godine. Neko je vrijeme u Beču boravila, zajedno sa svojim bratom, i *Elvira Frangeš*, kasnije udata *Pössl*. (*Dr. Zdenka Marković: Frangeš-Mihanović*, Zagreb, 1954, str. 27—28). Zbog toga ona i tako dobro poznaje život naše slikarice.

¹⁵ E. Pössl spominje *Karolininu* djecu: najstarija je *Bella*, zatim *Robert*, *Heinrich*, *Mippi*, *Aurora*, *Erna*, te još dva dječaka čija je imena zaboravila. (Iz pisma od 31. V 1957.)

rolina se s djecom preseli u Pariz kamo ju je pozvao sin Robert. Time su prekinute sve veze s rodbinom. Kakav li je bio život te fine i osjećajne žene u novoj sredini? Da li je atmosfera Pariza razvedrila njezinu istančanu psihu ili su nove brige donijele nove boli? Vjerojatno je ovo drugo nadvladalo i slomilo njezino krhko tijelo u četrdeset-osmoj godini života.

Poslije majčine smrti Mippi, najstarija kćerka, preseli se s ostalom djecom u Stuttgart gdje je dobila neku službu i brinula se o braći i sestrama. Prije Prvog svjetskog rata posjetila je svoje rođake u Beču i došla je u vezu sa svojom sestričnom Elvirom Pössl. Ona je bila duboko iznenađena kad je saznala, da Mippi ne posjeduje niti jednu sliku, niti jedan rad svoje majke te joj je poklonila jednu malu »Madonu«. Mippi je umrla također od tuberkuloze u svojoj četrdesetoj godini. O ostaloj djeci ništa se više nije saznalo. Jedini glas stigao je obitelji Frangeš iz Oporta 1933. godine od Roberta Szivesyja, kada je tražio vjenčane dokumente svojih roditelja. To je bilo sve. Ostali tragovi su se zametnuli.

Slikarski opus Karoline Mihanović upućuje nas na jednu od mnogih konstatacija koje se nameću vrlo često kadgod istražujemo našu blisku likovnu prošlost: na upravo katastrofalan omjer onoga što je izgubljeno i onoga što je sačuvano.

E. Laszowski je zapisao mnoge radove Karoline Mihanović, među kojima, osim portreta i sakralnih slika, bilježi i nekoliko radova sa žanr scenama: »Prodavačica svoje kose«, »Isus na križu«, »Kartaši«, »Vožnja na saonicama« (1865), »Gatalica«, »Ikonostas« u ogulinskoj pravoslavnoj crkvi¹⁶, portrete generala Mamule, liječnika Hubera, njenih roditelja i braće, »Autoportret« (Nar. muz. Zagreb) i druge.¹⁷

U katalogu izložbe u povodu proslave pedesetogodišnjice osnutka Strossmayerove galerije 1935. god. zabilježene su dvije izložene slike i to: »Autoportret« i »Djevojčica sa psom«. Zapisano je da se njezine religiozne slike nalaze u crkvama u Ogulinu, Drežniku i Senju,¹⁸ a njezine žanr slike u privatnom posjedu.¹⁹

Elvira Pössl bilježi da je za vrijeme svog boravka u Veneciji Karolina Mihanović naslikala veliki broj radova, naročito Madona i jednu oltarnu sliku. Ona se dobro prisjeća jedne slike koju ovako

¹⁶ U parohijskoj i crkvenoj arhivi nije nigdje zabilježeno ime slikarice Karoline Mihanović, dok je naprotiv dokumentirano da je Ikonostas radio u Zadru slikar Zuccaro.

¹⁷ E. Laszowski, o. c., str. 188.

¹⁸ U Drežniku i Senju do sada nije pronađena niti jedna oltarna slika Karoline Mihanović, a ne postoje niti arhivski dokumenti koji bi to spomenuli.

¹⁹ Spomenica o pedesetoj godišnjici Strossmayerove galerije, Zagreb, 1935, str. 8.

opisuje: »... bila je oko pola metra visoka i tri četvrtine metra duga. Slikane su tri figure, dvije s prednje strane a jedna u sredini s leđa, glavom okrenutom prema gledaocu, držeći u ruci, iza leđa, malo pismo kao da ga hoće pred drugima sakriti, pri tome je izraz lica bio upravo prekrasan.« Dalje spominje radove koji su nastali za vrijeme slikaričine boravka u Bjelovaru, kada je prije vjenčanja boravila u roditeljskoj kući. To su portreti roditelja, sestara i bake Jozefine Masek od Maasburga.²⁰

Ovim sačuvanim podacima bio bi, teoretski donekle kvantitativno, zaokružen slikarski opus naše slikarice.

Što nam danas konkretno preostaje od opusa Karoline Mihanović, od njezinih obiteljskih portreta, oltarnih pala, Madona, te mnogih žanr scena?

Sačuvane su nam:

Dvije slike malog formata, dva slaba diletantska rada u duhu neoromantike, a mogle su nastati do približno 1861. godine, prije puta u Veneciju, još u Temišvaru. Jedna slika prikazuje mladu ženu prebujne plave kose u negližeu, kako sjedi na alkovnom ležaju. Druga, crnokosa žena u istoj sredini s malim varijantama. Sve je na tim slikama nerazmjerno i preopterećeno. Zapravo, te slike ne bi mogli nazvati dječjim radom jer im nedostaje svježina i neposrednost — to su nemoćna oponašanja loših uzora lošeg slikarstva.

»Madona« je vjerojatno rađena u Veneciji oko godine 1862—63, a nosi obilježje školskog rada. No, uza svu oporost tretmana, ima izvjesne sigurnosti u crtežu i omjerima te impostaciji lika. U mekoj svilenastoplavoj kosi ima uvjerljivosti i otmjenosti u finom ovalu lica te elegancije u aranžmanu bijele marame i prebačene modrikaste tkanine. Očima je pokušala dati osjećaj suzdržane boli, i ne može se reći da nije donekle i uspjela u tome. Ovaj rad nosi u sebi oznake koje će se kasnije, u »Portretu sestre« iz Moderne galerije, razviti i dati obilježje njezine umjetnosti u kojoj dolazi do punog izraza talijanski Ottocento pod utjecajem kojega se razvijala za vrijeme dvogodišnjeg boravka u Veneciji. Na ovome je platnu uočljivo poznavanje zanata kakvim su vladali slikari prošloga stoljeća. Impostacija lika sigurna, dva oka, tamna, febrilna sjaja, slikana tipičnom tehnikom XIX stoljeća, upravo zarobljuju gledaoca. Tamna kosa uokviruje lice svijetla inkarnata tople boje, glatko modelirano s dobro slikanim sjenama. Izvrsno rezane usne vlažne su i ružičaste. Ima mnogo svježine u tom liku uronjenom u smeđi tonalit.

Sačuvan je i »Portret Jozefine Masek« od Maasburga, njezine bake. Nalazi se u privatnom posjedu u Beču²¹ a po sasvim neuspjeloj fotografiji koju posjedujem osjeća se sličnost obrade s portretom Sidonije Mihanović.

²⁰ Pismo Elvire Pössl od 22. V 1957.

²¹ Za upućenu fotografiju zahvalna sam gospođi Thei Pawlowski.

Oba portreta nastala su u istom razdoblju za vrijeme boravka u Bjelovaru,²² nakon povratka iz Venecije i odlaska iz Temišvara, svakako do kraja 1866. godine.

Uspjelo je, tako, približno dosta točno rekonstruirati njezino djelovanje u tri razdoblja, i to u predškolsko u Temišvaru do otprilike 1861. godine, zatim boravak u Veneciji do približno 1863. godine, te odlazak u Temišvar i, konačno, povratak u roditeljsku kuću gdje sigurno ostaje do kraja 1866. godine. Njezino je djelovanje u Bjelovaru vrlo intenzivno i plodno. To je, zapravo, doba njezinog likovnog zrenja koje ujedno predstavlja i kraj rascvata jedne istinske nadarenosti.

Vjerojatno je i Karolina Mihanović, poput slikara suvremenika, postavljala težište svog rada na žanr scene, jer je zaista zamašan broj njezinih radova ispunjen anegdotskom deskripcijom. Međutim, većina slikara tog vremena sačuvala je i održala svoje ime do danas isključivo portretima, autportretima te skicoznim pripremnim radovima u kojima je slikar prisno i ljudski pristupao čovjeku, predmetu ili krajoliku bez lažnog patosa i forsirane romantike. Možda je u »*Portretu sestre*« iz Moderne galerije sadržano ono najbolje što je Karolina Mihanović mogla dati u svom kratkom slikarskom vijeku, jer sve ono što je zabilježeno i sačuvano ostvareno je do njezine devetnaeste godine života!

²² Iz pisma Elvire Pössl od 22. V 1957.

Ta preostala djela i zabilježeni podaci jedina su autentična uporišta na koja se možemo osloniti. Pomoću njih može se donekle pratiti tok njezinoga slikarskog razvoja, konkretnije upoznati fizionomiju žene i umjetnice i osjetiti podneblje u kome je živjela i djelovala te, konačno, shvatiti da su žena i majka u njoj nadvladale umjetnicu.

Kako li je nastao taj prekid s umjetnošću — da li postepeno, gotovo neosjetno, u prevelikoj brizi oko osmero djece ili naglo i bolno kao sazrelo saznanje da je breme materinstva preteško za njezina gracilna ramena? Vrlo je vjerojatno da u svojoj novoj najprisnijoj okolini nije naišla ni na potrebnu potporu. Kako bilo, to nije moglo proći neosjetno. I upravo činjenica što njezina kćerka nije posjedovala niti jedan majčin rad daje naslutiti da je Karolina Mihanović, svijesna nemogućnosti da se odzove objema pozivima, radije prestala slikati i sve je snage posvetila svome domu.

To nije ni čudno ni nevjerojatno, te ne dokazuje da poziv slikarice nije bio u njoj dovoljno razvijen. Možda je upravo to i bio logičan završetak duševne borbe pred alternativom: biti ili ne biti. I kada nije moglo stvarno biti onako kako je željela — a započela — onda je radije prestala slikati. Takvih je ženskih sudbina oduvijek bilo...

Danas, po konkretnim činjenicama možemo samo povući blijede i fragmentarne obrisove njezinoga slikarskog profila. A da li će oni ikada postati čvrsti i obuhvatiti cjelokupni opus Karoline Mihanović?

To pitanje ostaje bez odgovora — bar zasada.

K A T A L O G

Nestali radovi

Sačuvani radovi

Temišvar, otprilike do godine 1861.

1. Mlada žena plave kose,
ulje na platnu, vel. 35,5x35,5 cm.

Na ležaju u alkovi sjedi mlada žena bujne, plave kovrčaste kose, u dekoltiranoj bijeloj košulji. Ima velike plave oči pod lukom crnih markantnih obrva. Prislonjena lijevom rukom o jastuk, pridržava glavu. Desna ruka opuštena je niz tijelo i drži otvoreno pismo. Uz pismo leži kuverta i minijatura muškog lika u pozlaćenom okviru. Čipka na košulji i biseri na rukama slikani su pastozno. Tamna crveno-smeđa draperija alkove tvori pozadinu.

Vl. prof. Slava Kapetanić, Zagreb.

2. Mlada žena crne kose,
ulje na platnu, vel. 36,7x36,7 cm.

Na ležaju u alkovi sjedi i prislanja se desnim laktom o jastuk mlada žena u bijelome, zaogrnutu smeđim plaštom i crvenim zavjesama alkove. Lice je duguljasto a oči velike modre s izrazitim crnim zjenicama. Nad njima su guste crne obrve. Crna kovrčasta kosa spušta se niz ramena na jastuk. Na glavi je kapica sa pastozno slikanim ukrasom. Na isti je način slikana čipka na košulji te dva niza bisera oko vrata. Obje su ruke podignute i savijaju se nad ramenima prema vratu. Tamna crveno-smeđa pozadina.

Vl. prof. Slava Kapetanić, Zagreb.

Venecija, otprilike između godina 1861. i 1863.

Prodavačica svoje kose

Gatalica

Nekoliko Madona

Isus na križu

Oltarna slika

Kompozicija sa tri lika

ulje na platnu, vel. 50x75 cm.

Slikane su tri figure, dvije s prednje strane, a jedna u sredini, s leđa, glavom okrenutom nasuprot gledaocu, držeći u ruci, iza leđa, malo pismo, kao da ga hoće pred drugima sakriti.

3. Madona,

ulje na platnu, vel 52x41 cm.

Poprsje Madone okrenuto je nešto na desno. Ovalno lice i visoki vrat uokvireni su bijelom maramom koja slobodno pada od glave do iznad grudiju dopuštajući da se vidi plava kosa počesljana na razdjeljak.

Preko bijele marame prebačena je modrikasta tkanina koja pada niz tijelo i uokviruje bijelu maramu. Vidi se desno rame i gornji dio rukava te ponešto i lijevi rukav ružičaste haljine. Čelo se prema vrhu sužava a na donjoj strani lica oval se produljuje i zaobljuje u nešto istaknutoj bradi. Poluotvorene, pravilne, ružičaste usne i pravilan nos. Ispod istaknutih crnih, gustih obrva velike plave oči ekstatično gledaju prema gore. Lice je svojim pravilnim ovalom prirodan završetak vitkog vrata. Zelenkasta pozadina osvjetljava se oko glave a prema rubovima postaje sve tamnija. Oko usana slika je, uslijed oštećenja, restaurirana.

Vl. inž. Marko Frangeš, Zagreb.

Nestali i sačuvani
radovi

Temišvar, otprilike između godina 1863. i 1864.

Bjelovar, otprilike između godina 1864. i 1867.

Saonice (1865)

Portret majke Jozefine Mihanović

Portret oca Franje Mihanovića

Portret sestre Isabelle Frangeš

Portret brata

Portret generala Mamule

Portret liječnika Hubera

4. Portret sestre Sidonije Mihanović

ulje na platnu, vel. 43x36 cm.

Poprsje mlade žene okrenuto je nešto na lijevo, a lice je postavljeno gotovo potpuno en face. Valovito počešljana crna koša uokviruje nešto obljuje lice, topla svijetla inkarnata glatko modelirana. Oči su tamne, smeđega svjetlucavog sjaja pod lukom gustih tamnih obrva. Istančana su osjenčenja oko očiju, nosa i na čelu.

Usne su vlažne, ružičaste, pravilno rezane. Odjevena je u tamnosmeđi haljetak obrubljen smeđim krznom. Naušnice su zlatne, s granatom a takav je i broš koji zakopčava bijeli ovratnik bluže koja proviruje iz haljetka. Pozadina je oko lica svijetlija, a pri krajevima se zgušćuje u tamnosmeđu boju.

Vl. Moderna galerija, Zagreb.

5. Portret Josefine Masek od Maasburga

ulje na platnu, vel. 64x53 cm.

Poprsje starije žene okrenuto je nešto na desno, a glava zauzima tri četvrtine profila. Lice je uokvirano tamnom kosom glatko počešljanom na razdjeljak. Na glavi je bijela čipkasta kapa povezana pod bradom. Markantne tamne oči izrazito gledaju u gledaoca. Ima visoko čelo, istaknutiji nos i bradu. Na tamnoj haljini ovratnik je od bijele čipke.

Vl. Alfred Pawlowski, Beč.

ZUSAMMENFASSUNG

Karolina Mihanović stammt aus einer alten Familie des kroatischen Militäradels und wurde im Jahre 1847 geboren. Die Erziehung genoss sie in einer Klosterschule für Mädchen in Temesvár, wo schon frühzeitig ihr Malertalent entdeckt wurde. Ihre Tante, des Vaters Schwester, an einen reichen Grossgrundbesitzer verheiratet, trug Sorge für ihre Erziehung und führte Karolina, als sie ihre Schulstudien beendet hatte, nach Venedig, wo beide für zwei Jahre Aufenthalt nahmen. Karolina begann Malerunterricht zu nehmen, und zwar bei den damals bekannten venezianischen Maler Gian Francesco Locatelli, und erreichte ansehnliche Resultate. Nach Temesvár zurückgekehrt, verliebte sie sich in den Bauarchitekten Heinrich Herzl. Da sich ihre Tante dieser Ehe widersetzte, verliess Karolina dieselbe und kehrte nach Bjelovar zurück, wo ihr Vater als höherer Offizier diente. Ihr Verlobter trat zum katholischen Glauben über und wechselte seinen Namen in Szivesy. Nach der Heirat übersiedelte das Paar nach Budapest. Während der Zeit, in der Szivesy mit dem Bau des Jokey-Klub Palastes in Wien beschäftigt war, nahm dort die ganze Familie aufenthalt. Zu jener Zeit studierte in Wien auch ihr Neffe, der junge kroatische Bildhauer Robert Frangeš-Mihanović. Als ihr Gatte eines plötzlichen Todes starb, zog sie zu ihrem ältesten Sohn, der zu jener Zeit als Journalist in Paris tätig war, wo sie auch im Jahre 1895 verschied. Nach Angaben, zu denen man gelangen konnte, scheint es, dass die junge, talentierte Malerin schon im neunzehnten Lebensjahre, d. h. nach der Verehelichung, ihre Malerbetätigung aufgab, da alle erhaltenen oder notierten Arbeiten zur Zeit ihrer Schulung in Venedig und in der Heimat entstanden sind. Möglicherweise hat die Sorge um ihre acht Kinder den Funken des Talentes und der Malerberufung Karolina Mihanović's erloschen.

Beklaglicherweise ist ihre fast sämtliche Künstlerarbeit verstreut oder verlorengegangen. Es ist jedoch ein sehr gutes Porträt, zur Zeit in der Modernen Galerie der Jugoslawischen Akademie in Zagreb aufbewahrt, erhalten geblieben, das als Autoporträt der Künstlerin galt. Es gelang jedoch festzustellen, dass dieses Bildniss nicht ihr, sondern ihrer Schwester Sidonie Porträt darstellt und noch während ihres Aufenthaltes im Elternhause in Bjelovar entstand. Das Porträt ist im Geiste des italienischen Klassizismus des 19. Jahrhunderts ausgeführt und zeigt ein gründliches Beherrschen der Maltechnik.

Im Wiener Privatbesitz befindet sich ein Porträt ihrer Grossmutter, der Baronin Josefine Masek von Maasburg, das ebenfalls in Bjelovar, vor ihrer Heirat, entstand. Zur Zeit ihres Aufenthaltes in Bjelovar, bis zum Ende des Jahres 1866, schuf Karolina ihre reifsten künstlerischen Werke.

Vermerkt wurden zahlreiche Bilder religiösen Inhaltes, Familienporträte und Genre Darstellungen. Wo sich alle diese Werke heute befinden ist leider unbekannt, und es ist auch fraglich, ob sie bei weiteren Nachforschungen enteckt werden können.

1

Sl. 1. Karolina Mihanović: *Madona*, vlas. ing. Marko Frangeš, Zagreb

2

3

Sl. 2. Iz albuma Elvire Pössl: fotografija Karoline Mihanović posvećena Isabeli Frangeš 4. II 1867. g.

Sl. 3. Iz albuma Elvire Pössl: fotografija Sidonije Mihanović

Sl. 4. Karolina Mihanović: Portret Sidonije Mihanović, Moderna galerija JAZU, Zagreb

Sl. 5. Iz albuma Hermine Draženović: fotografija Karoline Mihanović

Sl. 6. Iz albuma Hermine Draženović: fotografija Karoline Mihanović

